

УДК 330.34

О. В. Горак,  
аспірант, ЗНУ

## БЕЗПЕКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ: УДОСКОНАЛЕННЯ СУТНОСТІ, ЧИННИКИ І КРИТЕРІЇ

A. Gorak,  
postgraduate student, ZNU

SECURITY ECONOMIC DEVELOPMENT ENTERPRISES:  
THE IMPROVEMENT ESSENTIALLY, FACTORS AND CRITERIA

---

*Досліджено різні точки зору науковців щодо сутності поняття безпека економічного розвитку підприємств. Визначено чинники, що впливають на безпеку економічного розвитку підприємств. Удосконалено класифікацію безпеки економічного розвитку підприємств за різними класифікаційними ознаками.*

*Investigated different points of view of scientists regarding the essence of the concept of "safety economic development enterprises. The factors affecting the economic security of enterprise development. Improved security classification of economic development of enterprises on different classification criteria.*

---

*Ключові слова: безпека економічного розвитку підприємств, стійкість, платоспроможність, показники, критерії, пріоритети, структура, якість, ресурси.*

*Key words: the economic security of enterprise development, stability, solvency, performance, criteria, priorities, structure, quality, resources.*

### ВСТУП

Основними завданнями економічної безпеки є: забезпечення пропорційного і безперервного економічного зростання, формування ефективної структури економіки підприємства, забезпечення соціального захисту і підвищення якості життя працюючих, підтримка фінансової стійкості і платоспроможності підприємства. Ці завдання визначають стратегію економічної безпеки як формування і обґрунтування стратегічних пріоритетів, засобів і механізмів рішення проблем.

На рівні підприємства в аналізі економічної безпеки виділяють наступні складові: економічну незалежність; стійкість і стабільність економіки; здатність до саморозвитку і прогресу.

### ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Безпека економічного розвитку підприємств — це такий стан економіки підприємства, при якому забезпечуються економічна стійкість до внутрішніх і

зовнішніх погроз, здатність до розвитку і захищеність життєдіяльності підприємства. Під життєдіяльністю розуміють сукупність потреб, які забезпечують існування і прогресивний розвиток підприємств. Безпека є однією із умов розвитку підприємств, яка охоплює також економічну, екологічну, силову безпеки.

Економічна незалежність означає передусім можливість здійснення контролю над використанням ресурсів, здатність забезпечити конкурентні переваги для рівноправної участі в міжнародній торгівлі. Стійкість і стабільність національної економіки передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, стримування дестабілізуючих чинників.

Здатність до саморозвитку і прогресу означає здатність самостійно забезпечувати економічний розвиток, створювати сприятливий інвестиційно-інноваційний клімат, розвивати інтелектуальний потенціал. Підприємство, яке постійно розвивається,

здатне протистояти внутрішнім і зовнішнім погрозам. Надійність і ефективність економічних пропорцій, вертикальних і горизонтальних зв'язків дозволяє пом'якшити наслідки дестабілізуючих процесів.

Об'єктами економічної безпеки підприємства є окремі складові економічної безпеки. Основним суб'єктом економічної безпеки виступає саме підприємство, яке здійснює свої функції в цій області через свої відділи. У системі економічної безпеки визначальну роль грають економічні інтереси, їх пріоритети. Для визначення економічних інтересів необхідно: аналіз поточного стану економіки і виявлення тенденцій розвитку; моделювання і прогнозування соціально-економічного розвитку; коригуванню заходів регулювання з метою досягнення бажаних цілей. У вказаних діях особливо важливою є розробка системи економічних показників, які б надавали кількісну оцінку соціально-економічного розвитку підприємства: їх обов'язково потрібно відобразити в динаміці.

До найпріоритетніших економічних інтересів відносяться: створення самодостатньої соціально орієнтованої економіки; збереження і розвиток інтелектуального і науково-технічного потенціалу; забезпечення економічно безпечних умов життєдіяльності підприємства; побудова рівноправних і взаємовигідних економічних стосунків з іншими підприємствами. Економічна безпека оцінюється за певними критеріями — показниками-індикаторами. Найважливішими з них є: структура ОВП, обсяг і темп розвитку ОВП, обсяг і динаміка інвестицій; природно-ресурсний і науково-технічний потенціал; ефективність використання ресурсів; конкурентоспроможність економіки на внутрішньому і зовнішньому ринках; якість продукції; міру диференціації прибутків; енергетична залежність; інтегрованість у світову економіку.

Важливе значення для економічної безпеки мають не самі критеріальні показники, а їх порогові значення, тобто граничні величини, перевищення яких погрожує економічній безпеці підприємств.

Загрозами економічної безпеки підприємства є сукупність умов і чинників, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам підприємства, утрудняють або роблять неможливою реалізацію таких економічних інтересів. Виділяють внутрішні і зовнішні загрози економічної безпеки підприємства.

Основними внутрішніми загрозами слід вважати: у науково-технічній сфері: руйнування науково-технічного потенціалу, зменшення науково-технічних розробок, скорочення потенціалу фундаментальної науки невизначеність державної науково-технічної політики, відтік наукових кадрів за кордон або в іншу сферу діяльності;

— в економічній сфері: скорочення обсягів виробництва в провідних галузях, розрив господарських зв'язків, монополізація економіки, криміналізація суспільства, наявність структурних диспропорцій, великий внутрішній борг, високий рівень зношеності основних фондів, енергетична криза, низький рівень продуктивності праці та інвестиційної діяльності;

— високий рівень інфляції та безробіття, зростання "тіньової" економіки, низький платоспроможний попит населення, цінові диспропорції між промисловістю та сільським господарством, загроза втрати продовольчої незалежності країни, масове ухилення від сплати податків;

— у соціальній сфері: поглиблення диференціації доходів, бідність, погіршення структури харчування, зменшення доступності освіти та медичних послуг,

погіршення якості життя, соціальна незахищеність значних верств населення, зниження народжуваності, зростання смертності, неконтрольовані міграційні процеси.

До зовнішніх загроз економічній безпеці підприємства належать:

— економічна залежність від імпорту, від'ємне зовнішньоторговельне сальдо, нераціональна структура експорту — надмірний вивіз сировинних ресурсів;

— втрата позицій на зовнішніх ринках; зростання зовнішньої заборгованості, нераціональне використання іноземних кредитів;

— неконтрольований вплив валютних ресурсів за кордон, розміщення їх в зарубіжних банках.

Виходячи з пріоритетних інтересів і загроз економічній безпеці підприємства, визначаються заходи державної політики економічної безпеки, що охоплюють науково-технічну, економічну, соціальну сфери, а також політику, військову, екологічну, інформативну сфери для забезпечення в цілому національної безпеки країни.

Фінансова безпека підприємства — це фундамент успішного бізнесу. Основа ефективного забезпечення економічної безпеки будь-якого підприємства — комплексний підхід до управління цим процесом.

Економічна безпека підприємства — це сукупність взаємопов'язаних елементів організаційно-правового характеру зовнішньої і внутрішньої безпеки, спрямованих на забезпечення реалізації стратегічних і тактичних інтересів підприємства.

Концепція економічної безпеки підприємства — це загальні орієнтири для прийняття рішень, які полегшують досягнення цілі економічної безпеки. Для мінімізації зовнішніх і внутрішніх загроз економічному стану організації в умовах його взаємодії з зовнішнім середовищем, фахівці служби безпеки вирішують наступні завдання забезпечення економічної безпеки підприємства:

— моніторинг стану фінансово-господарської діяльності підприємства і його взаємозв'язків з суб'єктами зовнішнього середовища;

— аналіз, оцінка та прогнозування внутрішньої та зовнішньої економічної безпеки підприємства;

— заходи щодо попередження можливих загроз; виявлення, аналіз і оцінка утворилися загрози економічної безпеки;

— затвердження прийнятих рішень і організація плану реагування за фактом виникнення загрози;

— постійна модернізація системи забезпечення економічної безпеки конкретного підприємства.

Економічна безпека — впевненість у стабільній роботі будь-якого підприємства. Служба безпеки підприємства є головним інтегруючим елементом системи економічної безпеки будь-якої організації, який координує діяльність всіх елементів системи економічної безпеки. У тісному взаємозв'язку з працівниками інших структурних підрозділів підприємство гарантує забезпечення внутрішньої економічної безпеки бізнесу, виконуючи наступні функції:

— захист конфіденційної інформації;

— організація збору, збереження та обліку, а також подальшого аналізу інформації з питань безпеки;

— аудит усіх підрозділів фірми, консультування та надання практичної допомоги з питань безпеки діяльності;

— перевірка дотримання правил забезпечення економічної, інформаційної та фізичної безпеки;

— збір, обробка, зберігання, аналіз необхідної інформації про контрагентів для запобігання угод з недобросовісними партнерами;

— взаємодія з правоохоронними органами;

— проведення службових розслідувань.

Співробітники служби безпеки — це добре підготовлені фахівці, що володіють необхідним досвідом роботи в сфері забезпечення економічної безпеки підприємств будь-якого рівня. Економічна безпека великого підприємства — діяльність служби економічної безпеки спрямована на усунення погроз нормальному функціонуванню всіх структур і створення умов для ефективного розвитку підприємства.

Поняття "погроза" вимагає спеціального пояснення. Під ним у загальному випадку мається на увазі зазвичай "потенційний збиток", вбудований в логічний ланцюг: безпека — небезпека — загроза (конкретна небезпека) — дія загрози — збиток. Послідовність функціонування суб'єктивних загроз включає в себе, принаймні, такі ланки: нейтральні інтересів — суперечність — загрози намір — виклик — загроза — дія — збиток. У діяльності підприємства більша частина взаємодії носить свідомий, суб'єктивний характер і часто призводить до гостро конфліктної боротьби, зіткнення незбіжних, що перетинаються і суперечливих інтересів всіх учасників таких відносин.

Різке зростання кількості та масштабів різноманітних ризиків для підприємства при розвитку ринкових відносин та лібералізації зовнішніх зв'язків являє собою цілком законне явище і завданням забезпечення економічної безпеки розвитку є не тільки не стільки ліквідація небезпеки, а швидше розумне регулювання і страхування ризиків відповідно з балансом загальних збитків і вигод для підприємства в цілому.

Зовнішньоекономічна діяльність по мірі інтеграції України в світогосподарські зв'язки чинить все більш істотний вплив на внутрішні відтворювальні процеси, поступово входить у плоть і кров діяльності підприємств.

Аналіз показує, що виникають з сфери зовнішньоекономічних зв'язків загрози, у все більшій мірі визначають узагальнюючі параметри безпеки, що характерне для всіх підприємств з високим відношенням зовнішньоекономічного обороту до ВВП. У свою чергу, за вітчизняними експертними оцінками, економічні фактори в сучасній ситуації не менш ніж на 40% визначають рівень безпеки підприємств в цілому.

З метою факторного аналізу розглянутих проблем необхідно здійснити класифікацію видів економічної безпеки. Між тим у науковій літературі досі немає єдиного підходу до групування окремих типів безпеки, множаться суто відомчі визначення безпеки, у відповідності з профілем діяльності окремих підприємств.

Логічно обгрунтована і застосовна на практиці класифікація включає в себе наступні види безпеки: економічна, ресурсна, соціальна, екологічна, технологічна, технічна та інформаційна. При додаванні до цього списку психологічної (включаючи соціально-психологічну) безпеки можна висунути тезу про повноту і достатність цього ряду для опису і по можливості кількісної оцінки всіх відомих науці типів захисної життєдіяльності від рівня підприємства аж до міжнародного співтовариства в цілому. Разом з тим в чисто "інструментальному" сенсі безпека економічного розвитку підприємства найбільш тісно взаємопов'язана з екологічною, технологічною та інформаційною безпекою. При розгляді економічної безпеки як предмету наукового аналізу можна говорити відповідно про екологічну, технологічну та інформаційну та інших аспектів безпеки економічного розвитку підприємств.

## ВИСНОВКИ

Швидке зростання впливу зовнішньоекономічних чинників на економічну безпеку підприємства пояснюється не тільки різким посиленням ролі зовнішньоекономічної складової життєзабезпечення соціального організму підприємства, але і все збільшуваною контрольованою залученістю практично всіх структур у зовнішньоекономічну діяльність. Разом з тим економіка, в свою чергу, перебуває під потужним зворотним дестабілізуючим впливом таких позаекономічних факторів, як політичні, соціально-психологічні, культурно-історичні і навіть релігійні.

Розгляд підсумків численних досліджень з питань економічної безпеки, проведених у країні за останні роки, з усією очевидністю показує необхідність комплексного аналізу всіх суттєвих факторів економічної безпеки з урахуванням їх синергетичного ефекту, на тлі більш загальних проблем національної безпеки. Незважаючи на всю складність такого роду системного підходу, ймовірно, лише він може дати надійну теоретичну основу для вирішення актуального практичного завдання — створення ефективного механізму забезпечення безпеки економічного розвитку підприємств в цілому.

### Література:

1. Гайдуцький П.І., Паливода К.В. Глобалізація економічної рецесії та фінансової нестабільності // Фінанси України. — 2008. — № 1. — С. 68—77.
2. Горячева К.С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки // Економіст. — 2003. — № 8. — С. 65—67.
3. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: монографія. — К.: 2001 — 122 с.
4. Мішина І.Г. Сутність та елементи економічної безпеки, їх значимість в процесі реалізації національної безпеки країни. Науковий журнал "Вісник Технологічного університету Поділля" (серія — економічні науки), № 2, Т. 1. — Хмельницький: ТУП, 2003. — С. 66—69.
5. Шиманська В.В., Саух І.В. Економічна безпека як фактор підвищення конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // www.nbu.gov.ua/
6. Закон України "Про основи національної безпеки України" від 19.06.2003 № 964-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2003. — № 39. — С. 351.

### References:

1. Hajduts'kyj, P.I. and Palyvoda K.V. (2008), "The globalization of economic recession and financial instability", *Finansy Ukrainy*, vol. 1, pp. 68—77.
2. Horiacheva, K.S. (2003), "Financial security of company. Purpose and place in the economic security", *Ekonomist*, vol. 8, pp. 65—67.
3. Hubs'kyj, B.V. (2001), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: metodolohiia vymiru, stan i stratehiia zabezpechennia* [The economic security of Ukraine: measurement methodology, condition, strategy and providing], Kyiv, Ukraine.
4. Mishyna, I.H. (2003), "The essence and elements of economic security, their importance in the implementation of national security", *Naukovyj zhurnal "Visnyk Tekhnolohichnoho universytetu Podillia"* (seriia - ekonomichni nauky), vol. 2, no. 1, pp. 66—69.
5. Shymans'ka, V.V. and Saukh I.V. (2009), "Economic security as a factor in increasing competitiveness", *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*, vol. 2.
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Law "On the Fundamentals of National Security of Ukraine", *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, vol. 39.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2015 р.